



Herolden

September 2014

Årgang 18 Nummer 3



Foto: Sukey Brown

Udgivet af:

Bornholms Middelaldercenters

Vennekreds

Stangevej 1.

3760 Gudhjem.

Tlf. 56 49 83 19

Web-adr.: www.bmc-vennekreds.dk

Redaktion:

Sukey Brown 56 97 61 33

Lone S. Hansen 56 49 44 94

Ole Boyer Pedersen 56 49 81 41

Bjørn Ørding-Thomsen 56 47 01 12

Ansvarshavende:

Niels Erik Rasmusen 56 49 83 19

Indlæg til Herolden:

herolden@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Herolden udkommer 4 gange om året.

Ca. den 1/3, 1/6, 1/9 og 1/12

Deadline er den 15. i måneden før udgivelsen.

Oplag ca. 150



Indhold

- 3 Nyt fra formanden
- 4 Nyt fra Centret
- 6 Middelaldertræffet
- 8 Patinor av läder
- 10 Et rundkirkeligt problem
- 12 En bortslængd vante
- 16 BornPro på Middelaldercentret
- 19 Fra bazarmutters dagbog
- 22 Nyt fra Vennekredsen

*Hvor der ikke er anført navn på fotografen,
er billederne taget af redaktionen.*

Fannikke
Kontor- & Datahuset på Bornholm
Snellemark 45 - 3700 Rønne
Telefon 56 95 12 69 - Telefax 56 95 69 50



Færgen



Nyt fra formanden

Af Lone Schræddergaard Hansen

Kære Venner.

Så går sommeren på hæld, og efteråret står for døren med blæst, mørke, regn og kølighed. Men også med hygge, varme i brændeovnen, dejlig varm kakao og levende lys i vindueskarmen. Og så er det jo naturligvis også blevet tid til, at vi skal have gang i vores medlemslørde igen.

Lørdag den 6. september er første gang vi mødes til hyggeligt samvær på Middelaldercentret, og så fortsætter vi med at mødes, hver den 1. lørdag i måneden hen over vinteren. Har du noget håndarbejde, som du ikke er blevet færdig med? Eller vil du gerne i gang med noget nyt, og savner inspiration til hvad det skal være, så kom op på Centret, og snak med os andre. Måske får du en ny idé, eller bare en hyggelig lørdag med andre middelaldervenner.

Sommeren er slut, og det samme er årets middelaldertræf for Vennekredsen. Jeg synes det var et rigtig godt træf vi havde, med fantastisk god tilslutning. Det var dejligt, at se så mange nye og gamle medlemmer af Vennekredsen, og nogle af de rigtig gamle (i vennekreds-år) begynder også at røre på sig og være aktive i vores vennekreds igen. Omkring 100 medlemmer - både lokale og udenøs, valgte at bruge en uge på træffet, det vil jeg gerne sige tak for - igen.

Mange har efterfølgende fremhævet den gode stemning – og den gode mad,

og jeg kan kun være helt enig. Det var en rigtig dejlig uge, selvom vi havde en lidt hård start med silende regn hele mandagen og telte, der blæste i stykker, så var det dog hurtigt glemt, når solen tittede frem igen og skinnede på os hele resten af ugen. Og Ildnætterne imponerede igen, med dejlig musik fra Virelai og fantastisk ildshow med de skønne gøglerunger, alt afsluttet med et kæmpe brag af et festfyrværkeri. Det var nogle gode aftener.

Næste gang vi mødes i dragt på Bornholms Middelaldercenter, er i efterårsferien i uge 42. Centret har åbent fra mandag til lørdag og som de sidste par år, vil der også i år være rollespillere på pladsen. Men der vil også være masser af plads til medlemmer fra Vennekredsen, der gerne vil være aktive på Centret. Trup Ting Tang er oppe på gøglerpladsen, hvor forældrene laver mad på kogeøen, og børnene har show hver dag.

Det er også den sidste lørdag i efterårsferien, vi har vores årlige afslutningsfest for Vennekredsen og vores traditionsrige papegøjeskydning. Sidste år var det Svensken, der løb med sejren (og papegøjen), den må vi da have vundet tilbage på bornholmske hænder i år! Så kom glad, og vær med til vores hyggelige afslutningsfest. Der kommer mere info om afslutningsfesten på web-stedet, i mails og på vores Facebook-side.

På gensyn i efterårsferien!



Nyt fra Centret

Af Niller

En god sommer

Tænk sig at sommeren allerede er ved at være forbi – og at vi engang kan se tilbage på en indholdsrig og succesfyldt sommer.

Jeg vil ikke gøre så meget ud af evalueringen af sommerens aktiviteter – blot sige, at det hele er gået som forventet – hverken værre eller bedre. Det heftige sommervejr er ikke helt til vores fordel – men trods alt bedre end øsende regn. Og så må vi denne gang glæde os over, at vi ikke er en indendørs attraktion – for her vil jeg tro, at sommeren kommer til at ramme langt hårdere end hos os. Her på middelaldercentret er der kommet det antal besøgende, som vi have regnet med – og vores budgetter ser ud til at holde året ud. Det er da herligt – hvad mer' kan vi forlange?

Det Sociale Vækstprogram

Bornholms Middelaldercenter er blevet udvalgt til ”Det Sociale Vækstprogram”.

Den Sociale Kapitalfond har på nationalt plan udvalgt 5 socialøkonomiske virksomheder til at deltage i Det Sociale Vækstprogram – heriblandt Bornholms Middelaldercenter.

Vi er meget stolte over at være blandt de udvalgte – hvilket vi opfatter som en stor anerkendelse af det socialøkonomiske arbejde, vi har udført i de 18 år, som middelaldercentret har eksisteret. Men Bornholms Middelaldercenter har et langt større potentiale end det, der i dag bliver udnyttet – og det er dette vækstpotentiale, vi i samarbejde med Den Sociale Kapitalfond nu får mulighed for at aktivere.

Målet er at Bornholms Middelaldercenter i løbet af det kommende år vil vækste både hvad angår den sociale indsats, besøgstallet, turisme produkterne, økonomien, antallet af ordinære jobs samt andre former for beskæftigelse.

Den Sociale Kapitalfond er Danmarks første sociale venturefond, etableret af Trygfonden i 2011. Den Sociale Kapitalfond investerer i og rådgiver virksomheder, der målrettet skaber muligheder for udsatte mennesker i Danmark. Man hjælper virksomhederne med at vokse og gøre mere for flere på et økonomisk bæredygtigt grundlag – og udvikler viden om, hvordan virksomheder kan

være sociale og konkurrencedygtige på samme tid. Når investeringer tilbagebetales, geninvesterer vi kapitalen i nye virksomheder.

Kapitalfondens indsats for Vækstprogrammet er at investere kapital (typisk 2-4 mio. kr.) og kompetencer i etablerede virksomheder med vækstpotentiale, som målrettet skaber muligheder for udsatte grupper – i samarbejde med TrykFonden. Vækstprogrammet skal hjælpe etablerede socialøkonomiske virksomheder med at skabe bedre resultater via målrettet rådgivning og udviklingsmidler (typisk 100.000 kr.) – for Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering under Beskæftigelsesministeriet.

Kapitalfonden bygger sin indsats på gode erfaringer med investering og rådgivning af sociale virksomheder samt på deres partner, Symbions, flerårige erfaring med succesfuld udvikling af iværksættervirksomheder i deres Accelerace-program. Kapitalfonden arbejder ikke med store, teoretiske strategier og lange powerpoints men ved at gøre som de mest succesfulde forretningsfolk: Udvikle konkrete ideer og hypoteser, teste dem over for kunder og partnere, omsætte feedback til nye ideer og løsninger, som igen fører til nye justeringer i produkt og forretning osv. Målet er styrke både virksomheden og ledelsens kompetencer i forløbet.

Det Sociale Vækstprogram er et unikt tilbud til socialøkonomiske virksomheder, der hjælper udsatte ledige i job. Virksomheden får hjælp i ca. 12 måneder til at udvikle forretningen med udgangspunkt i virksomhedens særlige

udfordringer. Målet er, at virksomheden bliver endnu bedre til at skabe sociale resultater på et økonomisk bæredygtigt grundlag. Forløbet er målrettet etablerede virksomheder og fokuserer på deres konkrete erfaringer, problemer og muligheder.

Resultatet er stor tilfredshed blandt de virksomheder, der hidtil har deltaget i programmet, hvor flere har udviklet sig betydeligt gennem det intensive forløb. For eksempel har Kaffe Fair i Aalborg forbedret økonomien og arbejder på at overtage yderligere kantinedrift for Aalborg Kommune, Send Flere Krydderier er i gang med at åbne ny restaurant på Nørrebro, og BOAS Specialister har åbnet ny afdeling i Silkeborg.

Bornholms Mosteri er for os her på Bornholm nok det mest synlige resultat



af Den Sociale Kapitalfond's engagement i socialøkonomiske virksomheder. Bornholms Mosteri var i mine øjne ikke blevet til den succes, som det er i dag – hvis ikke det var for

Den sociale Kapitalfond.

Og nu er vi altså i gang med endnu en succeshistorie – nu hvor turen er kommet til Bornholms Middelaldercenter.

Sikken en mulighed vi her har fået mon ikke dette er begyndelsen på en ny spændende og udviklende rejse for Bornholms Middelaldercenter.

Middelaldertræffet

Af Birgitte Sonne Hansen

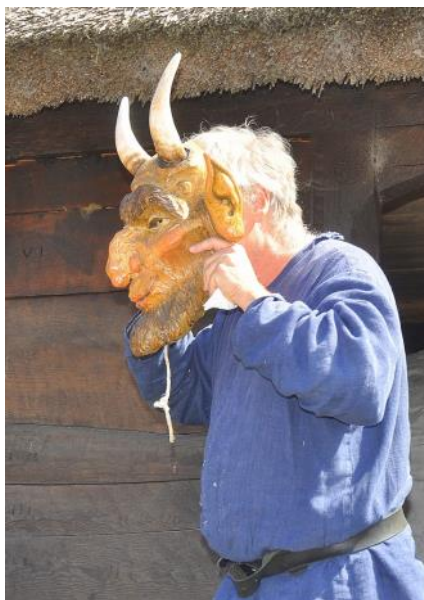
Vennekredsen afholdt Middelaldertræf i uge 29, og vi gør det igen i uge 29 til næste år.

Bornholms Middelaldertræf er kommet for at blive.

Der er mange stemningsfulde billeder fra træffet både i dette og andre numre af Herolden. Billederne lyver ikke, vi havde nogen fantastiske dage, og ud fra dette års erfaringer kan vi gøre kommende træf endnu bedre.

Vi lader billederne tale for sig selv.

Bornholms Middelaldertræf er ved at finde den form, som vi ønsker, med fokus på det glade middelalderliv og det gode håndværk.



Bornholms Middelaldertræf har utrolige stemningsfyldte rammer på Centret. Der findes ikke bedre rammer noget andet sted.

Rammerne fortjener at blive brugt, så næste år vil vi bage, stege og brygge i alle ovne og ved alle ildsteder. Der skal være børn, som leger ved åen, og der skal være endnu mere sang, dans og musik, som blander sig med hammer-slag og kællingesnak.

De evalueringer, som er kommet fra træfdeltagerne, og de kommentarer, som vi har fået fra Centrets gæster, peger i samme retning:

Både for træfdeltager, Centrets ansatte og for gæsterne er det vigtigt, at vi bliver skarpere til at beskrive vores



gode samarbejde, men også hvori træffet adskiller sig fra Centret.

Vi skal være glade for og stolte af det gode samarbejde, men også være præcise når, vi beskriver at der er to parter i det gode samarbejde.

Ikke mindst skal vi blive bedre til at afstemme forventningerne, så der bliver plads til glædelige overraskelser i stedet for skuffede forventninger.

Ud fra evalueringerne er der nogle præcise ting, som vi kan gøre bedre:

- Vi vil have gang i stormandens ildhus.
- Vi vil have aktiviteter ved trojaborgen.
- Anna Solsikkan vil føre middelalderfolk og gæster ned til en stille stund ved den hellige kilde.

Netop fordi evalueringerne er så præcise, kan arbejdsgruppen, meget hurtigt komme ud med oplæg og invitationer til næste års træf, hvor vi gerne

vil være lige så mange deltagere, som rammerne kan bære.

Arbejdsgruppen vil gerne have kontakt med flere, som vil være aktive - også i forberedelser og i oprydningen efter træffet.

Først vil vi gerne i kontakt med jer 7, som skrev, at I gerne vil deltage i forberedelserne, men I glemte at skrive jeres navne, så kom frit frem.

Dernæst vil vi vende indsatsen, så vi fra nu af arbejder med at gøre næste træf bedre, i stedet for at se bagud på, hvad vi ikke gjorde godt nok.

Vil I være med til at forberede Bornholms Middelaldertræf 2015, så kom glad og kom snart.

Venlig hilsen på arbejdsgruppens vegne

Birgitte

birgittesonnehansen@gmail.com

mobil: 20 33 96 70.





Patinor av läder

Af Martin Eriksson

På medeltida målningar av möblerade rum kan man ofta se ett par patinor på golvet bredvid sängen. Försedda med endast en läderrem över tårna och utan hälkappa, som på ett par sandaler, måste de vara mycket lätta att ta på och ta av.

Man bär sina patinor som en extra sula till skorna, som ett komplement eller som ett skydd. Man får en extra och tjockare sula som skyddar de fina skorna eller hosorna – utomhus från smutsen på gatorna och inomhus från det kalla golvet. Kanske ska man tänka sig att läderpatinorn främst hör hemma inomhus och i den närmaste gårdsmiljön.



En dag pekade Åsa på en bild av ett par patinor och sa: Jag vill ha ett par sådana. Då fick jag sätta mig och läsa och börja arbeta. Det var förra sommaren på Bornholm som jag började med mitt allra första par och det blev färdigt till nyår. På våren gjorde jag det andra paret, med erfarenhet från det första, och dessa tog Åsa i bruk på Bornholm den här sommaren.

Från utgrävningarna London finns det ett antal fynd av läderpatinor från 1300- och 1400-talen. De är inte så vanliga som träpatinor. Läderpatinorna från 1300-talet är ofta rikt dekorerade, vilket tyder på att de bör ha tillhört de övre samhällsskikten. In på 1400-talet blir läderpatinorna mera allmänt förekommande.

I ”Shoes and Pattens”, en bok om utgrävningarna i London, finns flera patinor avritade. Det fanns en som jag fastnade för. Sulan består av flera lager läder, kantsydd rakt igenom alla lager, och med ett extra lager på hälen. Den här patinan hade en mycket liten läderrem, långt fram på tårna. Så ville jag inte ha det – man måste kunna gå bekvämt med patinorna på fötterna. Londonfynden gav mig inte någon idé hur jag skulle göra.



*Patinor från et gammalt bild
- och här är mina första patinor =>*



Åsa tog ner en annan bok från hyllan: "Skomod och skotillverkning". Där fanns en bild av ett fynd i Stockholm, från "Staden mellan broarna". Jag förstod att läderremmen måste ha ett av sina fästen så långt bak som möjligt, för att liksom omsluta fotbladet.

Läderpatinor tillverkades av läder från ko. Lagren av läder sys samman med vaxad lintråd. På de bilder och teckningar jag sett tycks läderremmarna ha varit fastsydda kant-i-kant med en av sulorna. Jag valde att låta remmen gå in mellan två lager läder och sy fast den med den genomgående sömmen. Tänkte att det skulle bli mer hållbart på det sättet.

Åsa har använt sina patinor som utesor under drygt två sommarveckor på Middelaldercentret. Stenkross på planen utanför Stormansgården och på gångarna går hårt åt slitsulan. Eftersom patinorna är hopsydda rakt igenom alla

lagren måste man kanske snart göra en ny söm. Eller fästa slitsulan på ett annat sätt.

Man kan förstå att den genomgående sömmen är den svaga punkten. Vi får se hur lång tid det tar innan jag måste reparera patinorna. I fynden från London finns det flera exempel på hur man reparerat och sytt om läderpatinor. Det här kommer att bli framtiden också för Åsas patinor, om hon använder dem flitigt.

Nästa gång ska jag göra ett par patinor till mig själv, som jag kan använda tillsammans med mina tunna inneskor utomhus.

Bibliografi

Francis Grew and Margarethe de Neergaard: **Shoes and pattens**. Medieval finds from excavations in London: 2 (1988, repr 2011)

Ernfrid Jäfvart: **Skomod och skotillverkning**, från medeltiden till våra dagar (1938)

Olaf Goubitz, Carol van Driel-Murray, Willy Groenman-van Waateringe: **Stepping through Time**. Archaeological Footwear from Prehistoric Times until 1800 (2007)



Et rundkirkeligt problem

Ortodokst kirkebyggeri i det østlige Skandinavien?

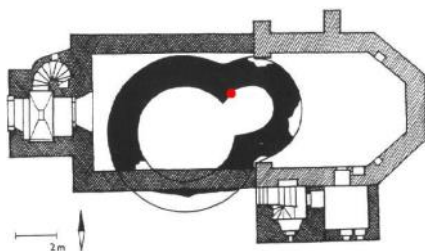
Af Jan Eskildsen

Bornholms beliggenhed har i tidens løb medført, at indbyggerne havde kontakter til mange forskellige lande, ikke mindst dem ved Østersøens sydkyst, det Tysk-Romerske Rige og Polen.

Med Bratislava som kraftcenter havde der i 9. århundredes første årtier udviklet sig en slavisk statsdannelse, det Stor-Mæhriske Rige, som kirkeligt set var presset fra flere sider. Inden riget blev opløst i 907, blev indbyggerne i Mæhren og Slovakiet kristnet af to munke, brødrene Konstantin (Kyril) og Methodius. De indførte deres egen oversættelse af liturgien ved hjælp af skriftproget glagolitisk (en forgænger for kyrillisk) og de havde det byzantinske patriarkors med to tværbjælker med sig. Efterhånden som de to brødre fik døbt befolkningen i de områder, de kom til, blev der opført kirker, herunder også små og lidt større rundkirker.

Borivoj var den første tjekkiske greve eller prins (872-889), der lod sig døbe af Methodius, som paven havde

udnævnt til ærkebiskop af Sirmium. Da han var blevet døbt, byggedes den første kristne kirke i Bøhmen, nemlig i Levy Hradec, få kilometer nordvest for Prag.



Borivojs kirke

Fra Øst var magyarenes hær under fremrykning og måtte standses. Det gjorde de samarbejdende hære fra det Tysk-Romerske Rige og Polen med Slaget ved Lechfeld på St. Laurentius dag den 10. august i 955. Dette medførte, at den tysk-romerske kejser Otto, som han havde lovet dagen før, indviede en kirke til St. Laurentius, og helgenen skal have været populær i kejserdømmet så længe, at også den danske konge Svend Estridsen tog Laurentius til sig.

Kong Svend svor troskab til Knud den Stores svigersøn, kejser Henrik III, i 1048, og sammen fejrede de påsken i 1053 i Merseburg, hvor der var en Laurentius-kirke. Det menes, at Svend blev påvirket af de tyske kejsers kirkepolitik, og at han bragte St.



Hertug Borivojs dåb

Laurentius med til Lund, hvor den første St. Laurentius stod i 1053. Der er mere end 170 St. Laurentius kirker i Tyskland og omkring 70 i Danmark.

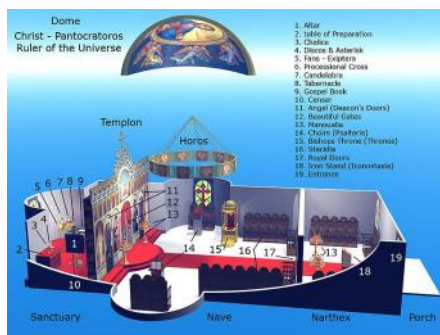
I Polen lod herskeren Mieszko I sig døbe i 966, og et par år efter oprettedes et polsk bispedømme, dog under ærkesædet i Magdeburg. Inden Mieszko døde, afgav han kirkeligt set sit rige til Romerkirken, hvilket fremgår af dokumentet Dagome iudex, som er bevaret i en fragmenteret afskrift. Senere blev Mieszko's søn Boleslaw Chrobry gode venner med kejser Otto III ved sidstnævntes besøg i Gniezno i 1000, hvor Polen fik landets eget ærkebispedømme. Få år efter var Boleslaw Chrobry i en periode i Prag som hersker over Bøhmen, hvor hans mor kom fra.

I andre slaviske lande blev der som i det nuværende Tjekkiet og Polen opført runde kirker, men de adskiller sig fra de fleste skandinaviske ved at mangle den bygningsdel, som vi kalder et kor. Oprindeligt overtog vestkirken de romerske basilikaer til kirkerum, og de havde ofte en apsis, hvor byens høje embedsmænd sad, og hvor kejseren kunne have sin plads. Kirkens højere tjenere, biskopper og præster m.fl. sad da bag ved alteret. Nogle basilikaer havde en forhøjning, der tjente samme formål som apsis. Da munkebevægelserne vandt frem, blev det nødvendigt at have større områder til de gejstlige, og i domkirker og andre større kirker voksede korene frem vest for alteret. Der stod korherrener eller kannikerne, altså de fast tilknyttede præster ved kirken, ved domkirker samlet i et kapitel.

Når man i en slavisk rundkirke ikke har et kor, kan det have sammenhæng med, at det har man heller ikke i de større kirker. Jeg påstår ikke, at det er sådan, men det er vanskeligt at få nogen til at udtale sig om det. I en stor ortodoks kirke, kan menigheden ikke som i danske kirker se alteret, fordi der er en ikonvæg imellem dem og alteret. I væggen, eller ikonostasen, som den også kaldes, er der dør/døre (hellige døre, kongedøre), som præsten lukker op på bestemte tidspunkter under gudstjenesten, og kun da kan menigheden se alteret.

I sin tid lå der en rundkirke i Roskilde, Allehelgens Kirke, hvis navn antyder, at den blev bygget meget tidligt. Den bestod af et rundt skib og en apsis, altså intet kor. Den samme særegenhed ses på nogle rundkirker i Sverige, herunder kirkerne i Hagby ved Kalmar, St. Mikael i Helsingborg, samt kirkerne i Klosterstad, Vårdsberg og Munsö. Også kirken i Orphir på Mainland, Orkney, er uden apsis.

Tænk på det, når du næste gang ser på en af de bornholmske rundkirker eller på en af de nævnte svenske.



Model af ortodoks kirke



En bortslängd vante

Af Åsa Martinsson

I Lödöse museums magasin finns en tumvante sydd av ett randigt ylletyg. Det är en högervante, helt utsliten inne i vanten. Den fanns tidigare i Historiska museet och kom till Lödöse museum tillsammans med de textilier från senare utgrävningar som varit på konservering i Stockholm. Jag har haft ett par tillfällen att studera vanten och göra en uppmätning. Mitt arbete med att rekonstruera vanten finns beskrivet på min hemsida – textilverkstad.se/vavning/vante.html .

Vanten har en spännande historia. Den ger också en bild av hur museer byggde upp sina samlingar i början av förra seklet. Alla detaljer har jag ännu inte fått klart för mig, men i stora drag kan jag följa vanten från att den hittades tills den hamnade i magasinet på Lödöse museum.

Hur vanten kom till Historiska museet i Stockholm

Vanten såldes 1907 till Historiska museet av antikvitetshandlaren J. F. Johansson, Tun i Skaraborgs län. Han sände, som det framkommer att han gjort tidigare, upp en låda med ”fornsaker” till Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien i Stockholm. Alla föremålen var försedda med skrivna lappar som angav fyndort och pris. Samtidigt sände han ett brev med en lista på alla de insända föremålen med priser. Listan upptar 40 nummer och det mesta är stenföremål från Norrland, Dalarna och Småland. Sex nummer är fynd från Lödöse. Om dem skriver han i brevet: ”De uppsända Lödösefynden äro funna allesamman på samma ställe för något år sedan vid grundgräfningar af ett hus flera meter



djupt ner i jorden där gamla Lödöse stad varit belägen (1).”

30 av de 40 numren köptes in, däribland alla fynden från Lödöse. Och man har prutat rejält på priserna.

I listan finns Lödösefynd som sex nummer:

31	Delar av tyger och läder	12 kr
32	Delar av lerarbeten och glas	12 kr
33	Delar av tegel och skiffer	5 kr
34	Delar av jernarbeten	5 kr
35	Diverse föremål	6kr
36	Sällsynta arbeten i Ler	50kr

Allt som köptes in finns upptaget under samma inventarienummer i Historiska museets katalog. I museets redogörelse för tillväxten av museets samlingar 1907 står om fynden från Lödöse – min kursivering borde vara Johanssons nummer 31.

Västergötland, Ale hd, St. Peters sn. Gamla Lödöse. Sju bitar af medeltida stenkrus, två bitar af glaskärl, en tegelpanna, tre bearbetade stenar, två söndriga bultlås, en sölja, en mindre hank, en märla och en grof spik af järn, *en vante af ylleväf, två andra ylletyg-bitar, en sula och tre andra stycken af läderskor*, en svinbete, en nöttand, en större snäcka, några brända lerklumpar; allt f. för något år sedan vid grundgrävningar för ett hus, ”flere meter djupt i jorden” (2).

Intressant är att Johansson skriver ”Delar av tyger...”, medan man i katalogen beskriver det som en vante och två bitar av ylletyg. Man kan undra hur vanten såg ut vid den tiden.

Var och när kan den ha slängts?

Hur Johansson kommit över sina fornfynd framgår inte, inte heller vem som hittade dem. Och det har ju gått

”något år” sedan de hittades. De kan ha vandrat genom ett antal händer. Man kan nog utgå från att Johanssons uppgift om att vanten hittats tillsammans med de föremål han räknar upp är riktig. Om de föremålen går att lokalisera borde de kunna ge en ledning om när vanten slängdes och därmed en datering.

Arkeologiska utgrävningar i Lödöse skedde först 1916-1920. Men 1905 grävde man för järnvägen och sprängde sig rakt igenom Olofskyrkans kor (3). Det finns också en uppgift att man hittat vanten 2 m ner i marken när man grävt för en källare 1905. Det senare stämmer mer med Johanssons uppgift om grundgrävningar för ett hus. Men var i Lödöse?

Vad hände efter att vanten hamnade på Historiska museet?

Jag har inte kunnat hitta den eller de övriga föremålen från Lödöse beskrivna någonstans i museets kataloger. Tydligt var de samtidigt inköpta stenyxorna och stenfragmenten mer intressanta för de finns beskrivna. Men om Lödösefynden står ingenting.

Nästa uppgift om vanten är i af Ugglas bok om gamla Lödöse där han skriver i en fotnot:

En ”vante af ylleväfnad” anträffades för åtskilliga år sedan (omkring 1905) i Lödöse vid ”grundgrävningar för ett hus, flere meter djupt i jorden” och avlämnades till Statens Historiska Museum (inv. 13199), där den emellertid ej senare kunnat återfinnas av mig (4).

Men den måste på något sätt blivit återfunnen eftersom den konserverades

1971. Och lämnades senare till Lödöse museum.

En utflykt har vanten gjort, den fick följa med till Visby en medeltidsvecka och lämnades på museet ett par månader. Det var då jag fick tillfälle att mer grundligt studera den och mäta upp den.

Vanten

Det är en mycket sliten högervante, sydd av ett randigt ylletyg. Nästan hela insidan är borta, liksom nedre delen av tummens insida. Den har en hel ovasida, insidan har en söm mitt i handen.



När man ser närmare på vanten syns det att ovasidans tyg vid tummen fortsätter in i vanten fram till midsömmen. Ser man ännu närmare kan man upptäcka att vanten inte har en söm längst upp vid fingerspetsarna, ovasidan och insidan hänger ihop i ett stycke. Det är förklaringen till att ränderna ligger snett på ovasidan.

Tummen består av två bitar, en som går ända nerifrån nederkanten och upp till tummens topp. Tummens insida är en särskild tygbit..

Det är en välsydd vante med fällda sömmar. Sömmen mitt inne i handen är utfälld åt båda hållen, troligen för att det då blir smidigare när man arbetar. Sömmarna är utförda med ett entrådigt garn. Kanten nertill är kastad kring med ett 2-trådigt garn. Midsömmen är längst ner, ca 5 cm, kastad runt med det tvåtrådiga garnet som slutar med fyra avslitna trådar som sticker ut. Kan det varit någon sorts snodd för att knyta ihop vantparet när de inte används?

Tyget

Vanten är sydd av ett ylletyg vävt i 4-skafts liksidig kypert. Utseendemässigt dominerar varpen på rätsidan. Både varp och inslag är entrådiga garner. Varpen har en ganska hård Z-snodd med 7-9 tr/cm. Inslaget är ljusare, tjockare och har en lösare S-snodd med 4-5 inslag/cm.

På vantens ovasida syns två ränder ca 2,5 cm breda. Varje rand består av 4 mörka inslag, 4 ljusa inslag, 4 mörka inslag. Avståndet mellan ränderna är ca 13,5 cm.

Det finns fler ränder, både på vantens insida och på tumbiten.

Kathrine Vestergård Pedersen delar upp de randiga tygerna från Lödöse i två grupper (5). Den grupp som hon menar troligtvis är av inhemsk tillverkning stämmer väl med vantens. De är för det mesta vävda i 3-skaftskypert, men en del även i 4-skaftskypert. De tygerna har oftast ett hårdspunnet varpgarn (Z) och ett lösare spunnet inslagsgarn (S) och med en högre varptähet än inslagstäthet. Varpen är i de flesta fall mörkare än inslaget.

Kanske man vågar anta att det här är en vante vävd och sydd i Lödöse. Efter-

som den är så sliten har den nog varit en arbetsvante och till slut har den slängts bort. Undras om även den andra slängts eller var det så att en höger- vante slets mer och vänstervanten kunde fortsätta att användas. Vanten ger på så sett upphov till funderingar kring de människor som levde i det medeltida Lödöse.

Middelaldercentret ved Nykøbing Falster ger ut ett nyhetsblad. I bladet för föråret 2104 finns en artikel ”Varme hænder på syede stofvanter” som går igenom fynd av sydda tygvantar där man hänvisar till vad jag skrivit på min hemsida om Lödöse- vanten.

Noter

- 1 Historiska museets huvudkatalog
- 2 Översiktskatalogen samt i Fornvännen 1907.
- 3 Ekre, Hylander, Sundberg, Lödösefynd. 1994.
- 4 af Ugglas, Lödöse (gamla Lödöse) historia och arkeologi. 1931. s 157.
- 5 Kathrine Vestergård Pedersen i Medieval broadcloth. 2009.



Læs mere om Åsas arbejde med at rekonstruere middelaldervanten på hendes web-sted: textilverkstad.se/vavning/vante.html /Red.





BornPro på Middelaldercentret

Af Torkild Mads Larsen

Siden foråret 2013 har BornPro (Bornholms Produktionsskole) haft et hold aktive elever i gang ude på Middelaldercenteret. Det har været spændene 18 måneder. Til at begynde med var der kun et begrænset antal elever, mens der har været en solid holdstørrelse i næsten hele 2014 - fra 10 til 14 aktive unge, der arbejdede på Middelaldercenteret.

Det elevhold, der har været i gang, har primært arbejdet med praktiske ting som pasning af grunden, renovering af hegn, bygningsdele og mange andre store og små opgaver, samt opbygning af lamper og andre praktiske ting, når vejret var sådan, at man ikke rigtig kunne arbejde udendørs. Alt har været ting, der er nødvendige i den almindelige dagligdag for at få Middelaldercentret til at virke friskt, når gæsterne er på besøg.

Man kan sige, at Middelaldercentret ligger isoleret og langt væk fra de mange tæt befolkede områder på

Bornholm. Samtidig har Middelalderværkstedet formået at fastholde et meget flottere fremmøde blandt eleverne end det fremmøde, der generelt er gældende for de fleste elever på BornPro i Rønne.



Ude på Middelaldeværkstedet arbejder eleverne tit enten alene eller i små grupper, mens de BornPro' træværksted oftest er ude i større fælles projekter.

Flere af eleverne på Middelalderværkstedet er kommet videre i beskæftigelse og uddannelse. Et par af de første elever er tilmed kommet videre til længerevarende arbejde på Middelaldercentret.

Foråret har været et godt år på BornPro. Det er ikke kun Middelalderværkstedet, der har fået rigtig mange elever. Det gælder alle skolens 3 værksteder, og i juni og juli har skolen kørt med 47 elever. Det har generelt været så mange elever, at man på skolen har haft svært at støtte alle eleverne lige godt.

Med så mange elever og kun 3 værksteder, var BornPro klar over, at der skulle oprettes et nyt fag og man valgte at satse på turisme- og handelsområdet, der er centralt for økonomien på Bornholm, og hvor mange unge kan få beskæftigelse i de kommende år.

Derfor er der fra september oprettet en ny linje med titlen Handel og Turisme, og den vil få Middelaldercentret som hovedbase. Den nye linje vil være et værksted, der skal arbejde meget tæt sammen med BornPro's Middelalderværksted. Forskellen vil være, at der i



Man har det godt på middelaldercentret



Det gode samspil mellem elever og centerpersonale har også vist sig igen og igen i byggeprocessen.

den nye linje lægges vægt på at oplære eleverne, så de bliver gode til at servicere de besøgende centergæster direkte. På den ene side bliver der arbejdet teoretisk med at sætte eleverne ind i kundebetjening, i turistbetjening og meget andet. På den anden side vil eleverne på Middelaldercentret få rig lejlighed til at prøve de nye færdigheder, og de får mulighed for at arbejde med både betjening af skolebesøg samt familier og ældre. Formålet er, at de skal få lyst til uddannelse inden for området eller for at gå direkte ud og arbejde inden for området, når turisterne kommer.

Ud over alle disse ting så vokser samarbejde mellem Middelaldercentret og BornPro på en række andre områder. BornPro's Tekstil/design er i gang med at levere ugler til salg i Middelaldercentrets butik og vil senere lave en række dragter, som børn kan købe der ude.

Træværkstedet har i eftersommeren bygget en tilbygning inde på gårds-



*Efterhånden er der mange af
Middelalderværkstedets elever, der elsker
at arbejde i tøj som det, man havde i
middelalderen.*

pladsen på Middelaldercentrets administrative og arbejdsmæssige centrum, Rågelundsgård. Med dette byggeri skabes bedre arbejdsforhold for både Middelalderværksted og BornPro's elever, der arbejder på Middelaldercentret.

Som det ser ud nu, er der al grund til at forvente, at det nuværende gode samarbejde mellem Middelaldercentret og BornPro vil vokse i de kommende år. Samarbejde er godt for begge institutioner, men sidst og ikke mindst så vil samarbejdet fortsat virke som støtte for og udvikling af de mange elever, der kommer for at arbejde derude.

*Torkild Mads Larsen
Forstander på BornPro*

Born Pro



Det nye byggeri er godt på vej

Fra bazarmutters dagbog

Af Lone Schræddergaard Hansen

Mandag

Hm, det ser lidt gråt ud her til morgen, mon der kommer regn? Jeg må hellere gå ned til gildehuset og se, hvad vejrudsigten siger. Så kan det også være, at jeg kan få den sidste landsbysladder af Dorrit. Sidst fortalte hun mig, at smedens datter var stukket af med en yngre mand fra Østermarie, men det var nu ikke helt sandt, for jeg kan da se, at hun stadig sidder lige ovre på den anden side af vejen og nålebinder, som hun plejer. Det var nu ellers en god historie.

Nå, jeg må hellere se at få ryddet op i alle de gamle klude, som folk har smidt herind. Tænk engang, de tror vi kan sælge hvad som helst her fra bazaren. Se nu bare de har gamle bukser. Hullede og plettede – det er garanteret oppe fra gøglerlejren – de skarnsunger!

Så kom den – regnen. Det skal da nok jage kunderne væk, hvis Noomi ikke gør det. Nå, men så kan vi to gamle koner jo bare sidde her og nørkle lidt imens og drikke en kop urtebryg. Så slider vi ikke på vores sko så længe!

Tirsdag

Jeg håber sandelig, at det bliver bedre vejr i dag. Alle min ting er våde, så der skulle gerne komme lidt sol, så alt kan blive tørt igen. Det er ikke så rart at hoppe i våde soveskind i aften, når man selv lige er blevet tør.

I aften skal der være Ildnat. De omrejsende musikanter kommer og

spiller, og gøglerrakket skal svinge med ild som de plejer. Bare det nu ikke går galt, for ”brændt barn lugter ilde”, som vi plejer at sige.

Sikke mange kunder der er i butikken i dag. Det var vel nok dejligt. Det trængte vi sandelig også til ovenpå al den regn i går. Kunderne er også glade for at komme lidt ud. De bryder sig ikke om at være spærret inde i et lille telt sammen med deres unger en hel dag. Jeg tror måske, at nogle af dem pønser på, at efterlade nogle børn oppe i gøglerlejren. Det vil ikke være første gang, at det er sket. Tag nu for eksempel hende Kristin, hende er der ikke rigtig nogen, der ved hvor kommer fra. Hun er i alt fald ikke her fra omegnen.

Onsdag

Gab, jeg synes jeg er lidt træt her til morgen. Det blev jo lidt sent i går, men sikken et show. De er nu dygtige til at spille musik de unge mennesker. Og de der gøglerunger er nu alligevel også meget gode. Men der var vist en enkelt, der blev lidt branket. Bare det ikke går hul på tøjet, så er det svært at sælge bagefter.

De der underjordiske, han fortalte om i historien i går. Dem kender jeg godt. Sidste år var jeg på besøg hjemme hos min kusine, hun bor nede i Søndre Herred, ved Rispebjerg i Poulsker, og jeg siger Jer, vi fik ikke lukket et øje hele natten. Det var vist noget med, at de underjordiske holdt fest for deres konge, og sikken de kunne larme. Men vi brokkede os ikke, for så ville de bare

kaste uheld over gården, eller tvinge os til at danse hele natten, og det skal man ikke ønske sig. Vi passede også godt på de små, for vi vil ikke have nogen forbyttede børn!

Torsdag

Lille haj, dam-dam, da-da-da-dam... Det var nu lidt synd for den lille dreng. Nå skidt, hajen skal jo også spise morgenmad. Apropos, det skal jeg da også, og det må jeg sige, forplejningen her på stedet kan man ikke klage på. Vi får serveret mad morgen, middag og aften, og der er rigeligt af det. Jae, måske er der lidt for meget kål for nogens smag, men jeg kan nu godt lide det, det giver sådan en god cirkulation i systemet. Noomi er vist ikke så glad for det...

Solen har heldigvis skinnet de sidste dage, det har været velsignet godt vejr. Det eneste, der er noget skidt, er skatteopkræveren og hans soldaterflok. Sådan en flok skidne grumkarle! Kommer her og forstyrrer fredelige folk, for at stjæle de få mønter vi har fået skrabet sammen med hårdt arbejde og stor sparsommelighed. De skulle sættes i gabestokken hele bundtet, så skulle jeg nok komme og vise dem de rådne æbler og det harske fedt, som jeg ikke kan sælge. De kan få det hele, kan de!

Fredag

Åh ja, nu er man ved at være lidt træt. Al den friske luft og de mange mennesker begynder gå mig lidt på nerverne. Det har også været lidt hårdt med al det skyderi midt om natten. Man skulle jo tro, at det var Lybækkerne, der var over os igen. Men flot var det.

Men i aften er der fest for godtfolk og skidtfolk, og så skal vi synge og drikke og spise god mad. Det bliver en god aften.

Lørdag

Så er det hele snart slut. Det er sådan lidt trist. Nu havde jeg lige vænnet mig til at diskutere alt med hende Christina, altid skal hun have ret i alting. Det bliver nu lidt kedeligt, når hun tager hjem til den lille by Hafn, det er nu en lang rejse, hun er taget på, og så med sådan en sød lille dreng.

Jeg håber, at nogen vil hjælpe mig med at slå mit telt ned. Det er heldigvis blevet tørt, men det er nu stadig lidt af et arbejde for en gammel, slidt kone som mig, at tage det ned helt alene. Men der plejer da heldigvis at være gode, hjælpsomme mennesker på pladsen.

Alt i alt har det været en god uge, og selv om skatteopkræveren har gjort et indhug i omsætningen, har jeg da tjent lidt, så jeg her i vinter kan sy mig en ny kjole, som jeg skal have på til næste år. For vi ses da til næste år – ikke?





3 af de seje damer vi skylder megen tak for indsatsen.

*Tillykke til Helle der lige har rundet et skarpt hjørne. Læg også mærke til hjertestarteren der sidder på kioskhytten ved åen. (Husk det, for det kan være **dig**, der er nødt til at bruge den).*



Noomi. Hun skal ha stor tak for en stor indsats med Centrets udlånstøj.



Sukey er Heroldens fotograf nr. 1#

Nyt fra Vennekredsen

Julemarked

den **22 november 2014** fra kl. 11 til 16.

Hvis I har lyst til at deltage med en bod med egne produkter eller til at optræde med musik, sang eller historiefortælling, skal I tilmelde jer **senest den 1. oktober**, så vi kan få aktiviteterne med i Denne Uges Bornholm.

Tilmeldingen sendes til
helle.pfeiffer@pc.dk
eller 51 54 15 07

Venlig hilsen
Helle Pfeiffer

Medlemslørde

I efteråret/vinter har vi medlemslørde på Bornholms Middelaldercenter på flg. lørdage kl. 10-16:

- 6. september
- 4. oktober
- 1. november
- 6. december

Hyggeligt samvær, hvor vi mødes på centret og laver div. hånarbejde, håndværk, udveksler idéer, snakker og hygger med lidt kaffe og kage. Alle er velkomne.

Kursus

– hænder og fødder

Her i bladet kan man læse om Åsas vante og Martins ”patinor”. Hvis du kunne tænke dig, at sy dine egne vanter, eller lave nogle ”sandaler”, er der kursus i begge dele i efterårsferien. Man kan nok ikke nå begge dele, så tilmeld dig til enten hænder eller fødder. Materialer kan medbringes eller købes på kurset.

- **Lørdag den 18. oktober** kl. 10-16
og **søndag den 19.** kl. 10-15 på
Bornholms Middelaldercenter.

Tilmelding: Grethe på tlf. 45 21 24 90

Afslutningsfest

Lørdag den 18. oktober - dvs. lørdag i efterårsferien - slutter vi sæsonen af med den traditionelle afslutningsfest, der indledes med papegøjeskydning.

Der kommer mere info om afslutningsfesten på hjemmesiden, i mails og på vores Facebook-side.

Lone Schræddergaard Hansen

Vennekredsens blade

Vidste du, at Vennekredsen har en del blade fra andre foreninger - nemlig Klostervennerne i Esrum og Middelalderlandsbyens Venner i Brøndby? Du kan se bladene iorstuen i Rågelundsgård, hvor de står sammen med en lang række årgange af Skalk, som er doneret til Vennekredsen af Sven Norreen.

Bladene må ikke fjernes fra orstuen!

Vennekredsen

Støtteforeningen Bornholms Middelaldercenters Vennekreds.

Vennekredsen er en forening, der er tæt knyttet til Bornholms Middelaldercenter (BMC) og er for alle, som er interesserede i den danske middelalder og som gerne vil støtte centret. For aktive medlemmer er der virkelig mulighed for godt samvær, i en hyggelig atmosfære, og med et væld af gode tilbud igennem hele året.

Formålet i foreningens vedtægter er flg.:

- At yde støtte til BMC og herved aktivt at bidrage til BMC's fortsatte eksistens.
- I samarbejde med BMC at skabe et miljø, hvor interesse for og viden om alle aspekter af den bornholmske middelalder trives, og hvor der er mulighed for at opleve livet i middelalderen, som det kan have set ud.
- At støtte foreningens fællesaktiviteter med og på BMC. Herunder at afholde kurser med udgangspunkt i foreningens formål.
- På frivillig basis at være en ekstra ressource for BMC.

Fordele ved medlemskab.

- Fri adgang til BMC hele sæsonen, undtaget særlige arrangementer som f.eks. Ildnat. Der kan du få adgang ved at yde en indsats til arrangementet eller købe en billet.
- Deltagelse i alle Vennekredsens aktiviteter året rundt.
- Medlemsbladet Herolden der udkommer 4 gange om året.

- Invitationer til specielle lukkede medlemsarrangementer.
- Medlems "kom sammen" med åbne værksteder den 1. lørdag i måneden på Rågelundsgård.

Medlemskab af Vennekredsen.

Medlemskab kan tegnes som:

- Personligt medlemskab. Kan tegnes af alle der er fyldt 15 år: 150 kr.
- Familiemedlemsskab. Dækker alle familiemedlemmer på samme postadresse: 300 kr.
- Gruppe-, firma-, eller institutions-medlemskab: 500 kr.

Bankkonto: 6060 5843006 (Sydbank).

Herolden.

Hvis man ønsker at få Herolden til sendt koster det årligt 60 kr. i porto, der indbetales sammen med medlemskontingentet. Hvis man ikke ønsker at få Herolden tilsendt, kan man hente bladet på BMC.

Bestyrelsen.

Formand: Lone Schræddergaard Hansen. Tlf. 6018 3641

Næstformand: Lars Madsen. Tlf. 2047 5066

Kasserer: Grethe Madsen. Tlf. 2124 9075

Sekretær: Jette Overlund-Sørensen. Tlf. 2367 1237

Webmaster: Ole Boyer Pedersen. Tlf. 2259 8141

Birgitte Sonne Hansen. Tlf. 2033 9670

Liselotte Pedersen. Tlf. 6015 8558

Suppleanter:

Heidi Beckmann. Tlf. 2623 9810

Dorthe Salling. Tlf. 6177 2302



Børnearbejde på den fornøjelige måde



En snak om langbuen